

STİL VE SORUMLULUĞUN BULUŞMASI: MODA, SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE FİNANS

THE INTERSECTION OF STYLE AND RESPONSIBILITY: FASHION, SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND FINANCE

Büşra UZUN^{*}
Seda CANIKLI^{**}

Öz

İnsan nüfusunun çoğalmasıyla, tüketim artmış ve doğal kaynaklara verilen zararlar artık tehlikeli boyuta gelmiştir. Moda, dünyanın en büyük sektörlerinden biridir. İnsanların kıyafetleriyle kendini ifade etmesi doğaldır. Fakat hızlı moda akımıyla üretimde ve tüketimde hem çevreye hem de insan haklarına ciddi zararlar verilmektedir. Bu zararların 2030 yılına kadar gerçekleşmesi hedeflenen Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına (SKA) ulaşma noktasında bir yavaşlamaya sebep olabileceği düşünülmektedir. Moda ve hazır giyim sektörünün çevresel ve sosyal zararlarını azaltabilmek için gösterilmesi gereken çabalar ciddi finansman kaynağına ihtiyaç duymaktadır. Bu noktada devreye giren sürdürülebilir finans mekanizmaları daha uygun ve kolay bir şekilde, sektörün amaçlara ulaşmada yol almasına yardımcı olacaktır. Bu çalışmada moda ve hazır giyim sektörünün SKA'ya ulaşmada yarattığı engeller ve bunların ortadan kaldırılmasında sürdürülebilir finans uygulamalarının katkısı açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Moda ve Hazır Giyim Sektörü, Sürdürülebilir Kalkınma, Sürdürülebilir Finans
JEL Sınıflandırması: O13, O16, Q01

Abstract

With the increase of human population, consumption has increased and the damage to natural resources has become dangerous. Fashion is one of the largest industries in the world. It is natural for people to express themselves through their clothes. However, with the fast fashion trend, significant harm is given to both the environment and human rights in production and consumption. It is considered that these damages may cause a slowdown in reaching the Sustainable Development Goals (SDGs), which are targeted to be achieved by 2030. Efforts to reduce the environmental and social damages of the fashion and garment industry require serious financing. Sustainable finance mechanisms that come into play at this point will help the sector move forward in achieving its goals in a more convenient and easy way. This study aims to explain the obstacles created by the fashion and garment sector in reaching the SDGs and the contribution of sustainable finance practices in eliminating them.

Keywords: Fashion and Garment Industry, Sustainable Development, Sustainable Finance
JEL Codes: O13, O16, Q01

* Lisans Öğrencisi (Mezun), Yıldız Teknik Üniversitesi, E-mail: busra.uzun@std.yildiz.edu.tr

** Ar.Gör.Dr. Yıldız Teknik Üniversitesi, İşletme Bölümü, E-mail: scanikli@yildiz.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7523-5822

1. Giriş

Moda, belirli bir zamanda ve mekânda giysiler, aksesuarlar, ayakkabılar, yaşam tarzı, kozmetik ürünler, saç modeli ve vücut duruşu ile kendini ifade etme ve özerklik şeklidir. Moda bir kelime söylemeden kendini ifade etmenin yoludur. Toplumsal açıdan moda, bir toplumun değişime ne denli açık olduğunu gösterir. Moda, insanların sınıfsal açıdan kendilerini yansıtmaya da olanak sağlar, çünkü moda pahalı bir şeydir. Geçmişte krallar ve halk arasında fark giyimden eşyaya her açıdan nasıl belliyse, günümüzde de insanlar modayla kendilerini üst sınıflara ait göstermeye çalışırlar. Bir kitleye uymak için de moda takip edilir. Bir metni okurken evdeki eşyanın, insanların üzerindeki kıyafetin, kullanılan araçların betimlenmesinden yola çıkılarak, modayı kullanarak zamanı öğreniriz.

Modanın kelime anlamı, TDK Türkçe sözlüğünde, “Değişiklik gereksinimi veya süslenme özentiyle toplum yaşamına giren geçici yenilik.” ve “Belirli bir süre etkin olan toplumsal beğeni, bir şeye karşı gösterilen aşırı düşkünlük.” olarak tanımlanmıştır (TDK,2023). İnsanın kendi benliğini dışa vurmasında en büyük araçlardan biri modadır. Kişi kendi stilini yansıtırken seçtiği kıyafetleri, aksesuarları kendinden bir parça olarak görür ve karakterini yansıtmaya çalışır. Ayrıca insanın ürettiği her ürünün modadan etkilendiğini söyleyebiliriz.

30 yıl önce, insanların giysi satın alırken düşünceleri, aksiyonları ve zamanlamaları büyük bir değişime uğramıştır. İhtiyaca ve mevsimlere göre senede birkaç kere satın alınırken, artık giysiler değişen trendlere paralel bir şekilde hızlı ve sürekli olarak satın alınmaktadır. İnternet alışverişi ve caddeler, hızlı moda (fast fashion) şirketleri tarafından ele geçirilmiştir (Rauturier, 2022; Joy vd, 2012). Hızlı moda, tasarımda çeşitliliği sağlayarak kısa süreli oluşan talepleri artırmak için hızlı trendlere hızlı yanıt verilmesini gerektirmektedir. Teknolojinin de etkisiyle tüketiciler artık farklı kaynaklardan uygun fiyatlı daha fazla ürün talep ederek sık sık alışveriş yapmaktadırlar (Kalın, 2017).

24 Nisan 2013'te 1.000'den fazla insanın ölümüne yol açan Bangladeş'teki Rana Plaza tekstil üretim kompleksinin çökmesiyle dünya sarsılmış, insanlar hızlı modayı ve 30 dolarlık tişörtlerin gerçek maliyetini sorgulamaya başlamışlardır (İHKİB, 2023). Bu vahim olayın etkisi henüz unutulmamakla birlikte hazır giyim ve konfeksiyon sektörü Bangladeş'in en önemli ihracat kalemi olmaya devam etmektedir (Grier vd.,2023).

Aşırı tüketim zihniyeti, modayı dünyanın en kirletici sektörlerinin biri haline getirmiştir (Rauturier, 2022). Üretim ve tüketim anlayışı, atık yönetimi maalesef çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliğin çok uzağındadır. Hazır giyimin en yıkıcı etkileri ne yazık ki sürdürülebilirliğin çevresel ve sosyal boyutları ile ilgilidir.

“Bugünün ihtiyaçlarını karşılarken gelecek nesillerin ihtiyaçlarından ödün vermeyen kalkınma” olarak 1987 Brundtland Raporu ile hayatımıza giren sürdürülebilir kalkınma kavramı, bugün atılan her adımın gelecek nesillerin hayatta kalma koşullarını derinden etkilediğini vurgulamaktadır (WCED, 1987). Dünya liderleri tarafından üzerinde mutabakata varılan ve 193 Birleşmiş Milletler (BM) üyesi ülke tarafından imzalanan 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi (2030 Agenda for Sustainable Development), Eylül 2015'te BM Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde onaylanmıştır. Buna göre

2030 yılına kadar ulaşılması hedeflenen 17 amaç belirlenmiştir. Söz konusu amaçlar, yoksulluğun tüm boyutlarıyla ortadan kaldırılmasını sürdürülebilir kalkınmanın ayrılmaz bir parçası olarak kabul ederek, iklim değişikliği ile mücadele çabalarını ekonomik ve sosyal kalkınma sorunları ile buluşturmaktadır. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ekonomik, çevresel ve sosyal amaçlar olmak üzere üç ana kategoride incelenmektedir.

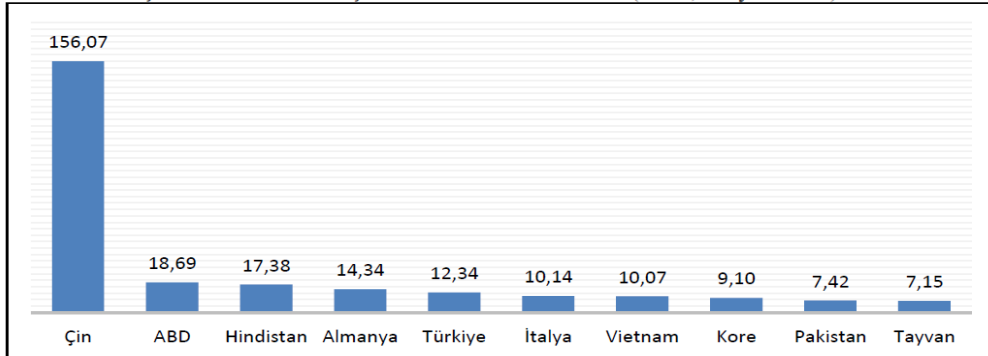
Moda endüstrisi de işte bu noktada Birleşmiş Milletler tarafından ilan edilen ve 2030 yılı sonuna kadar ulaşılması hedeflenen 'Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA)'na ciddi zararlar vererek gelecek nesillerin koşullarını zor hale getirmektedir. Bu çalışma, moda ve hazır giyim sektörünün çevresel ve sosyal Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına ulaşma noktasında verdiği zararı ortaya koymayı amaçlamaktadır. Söz konusu zararları ortadan kaldırmanın ciddi bir finansman ihtiyacı doğuracağı açıktır. Bu bağlamda sürdürülebilir finans mekanizmalarının bu zararı ortadan kaldıracak projelere nasıl katkı sağlayabileceği konusu tartışılacaktır. Bu kapsamda, daha önce ortaya konan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Söz konusu çalışmanın, literatürdeki bu eksikliğin giderilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde moda ve hazır giyim sektörünün ülkemizde ve dünyadaki yeri tartışılacak, ikinci bölümde çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğe verdiği zararlar ortaya konmaya çalışılacaktır. Üçüncü bölümde sektörün SKA'ya ulaşmada ortaya çıkaracağı olası engeller irdelenecek ve son bölümde ise bu engellerin sürdürülebilir finans mekanizmaları ile nasıl bertaraf edilebileceği konusunda çözüm önerileri sunulacaktır.

2. Moda ve Hazır Giyim Sektörünün Mevcut Durumu

Dünyada hazır giyim sektörü ihracatı 420 milyar dolardır. Öne çıkan ülkeler Grafik 1'de verilmiştir

Grafik 1 - Başlıca **Tekstil** İhracatçıları ve İhracat Miktarları (2020, milyar dolar)

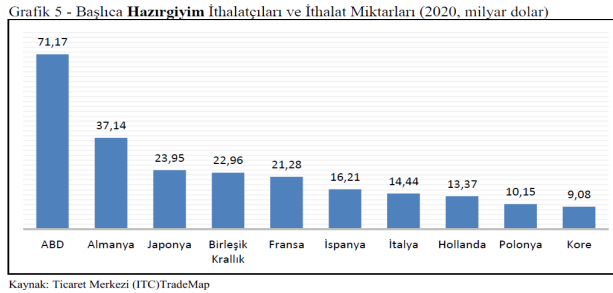
Kaynak: Ticaret Merkezi (ITC) TradeMap

Grafik 1. Başlıca Hazır Giyim İhracatçıları ve İhracat Miktarları (2020, Milyar Dolar)

Kaynak: Uluslararası Ticaret Merkezi (ITC) TradeMap.

Çin, diğer birçok sektörde olduğu gibi, tekstil ve hazır giyim sektörünün de önemli bir üreticisidir. Dünya pazarındaki ekonomik avantajı, entegre üretim yapısı ve büyük ölçekli siparişler üretme kapasitesinden kaynaklanmaktadır. Dünyada yapay elyafın yarısından fazlasını üreten Çin, aynı zamanda dünyanın en büyük ikinci pamuk üreticisi ve tüketicisidir. Pamuk üretimine sırasıyla Hindistan, Çin, Amerika Birleşik Devletleri, Brezilya, Pakistan, Avustralya ve Türkiye hakimdir (ITC, 2021). Amerika Birleşik Devletleri, Hindistan ve Brezilya, küresel pamuk ihracatının yüzde 65'ini oluşturmaktadır. Türkiye, organik pamuk üretiminde Hindistan'ın ardından ikinci sırada yer almaktadır. Ülkemiz pamuk üreten ülkeler arasında yedinci, pamuk tüketen ülkeler arasında ise beşinci sırada yer almaktadır. Türkiye yılda 800.000 ton lif pamuk üretmekte ve 1,8 milyon ton pamuk tüketmektedir (T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, 2022). Türkiye, 2020'deki küresel tekstil ihracatının yüzde 3,4'ünü oluşturmaktadır ve ülke bazında en büyük beşinci ihracatçıdır. Küresel hazır giyim ihracatının da yüzde 3,6'sını oluşturmaktadır ve altıncı en büyük ihracatçıdır. Ülkemiz deri/deri ürünleri ihracat pazarında yüzde 0,6'lık paya sahip olup, ülke bazında sıralamada 23. sırada yer almaktadır (ITC, 2021).

Söz konusu ithalat olduğunda tablo değişmektedir. Avrupa Birliği ülkeleri ve ABD, Çin, Bangladeş ve Türkiye'de üretim yapmaktadırlar. Dünyanın önde gelen hazır giyim ithalatçıları da Grafik 2'de verilmiştir.

Grafik 2. Başlıca Hazır Giyim İthalatçıları ve İthalat Miktarları (2020, milyar dolar)

Kaynak: Uluslararası Ticaret Merkezi (ITC) TradeMap

Grafikte de görüldüğü gibi hazır giyim ithalatının büyük bir kısmı ABD tarafından gerçekleştirilmektedir. Teknik tekstil konusunda iyileştirmeler yapmaya çalışan Almanya ise ABD'nin ardından ikinci sırada yer almaktadır.

Ülkemizde ABD ve Avrupa Birliği pazarlarına ihracata yönelik üretim yapılarak sektörlerin bugünkü gelişmişlik düzeyine ulaşılmıştır. 2007 yılından sonra tekstil ve hazır giyim sektörlerinde AB pazarına kotasız ihracat yapmaya başlayan Çin karşısında Türkiye, fiyat rekabeti yerine moda/marka odaklı katma değeri yüksek ürünler üreterek var olmayı tercih etmiştir.

2020 yılında Türkiye'de sektörler dış ticaret açığı vermiş ve kapasite kullanım oranları bir önceki yılın aynı dönemine oranla büyük farklılık göstermiştir. Bu durum 2020 yılında dış pazarın daralması ve

durması, sonrasında ise iç tüketimin giderek azalmasından kaynaklanmaktadır. 2021 yılında (Ekim ayı dahil) 2019 yılı rakamlarına tekrar ulaşılmıştır. İmalat sanayi ortalaması %76,3'tür. Kapasite kullanım oranları tekstil sektöründe %79, hazır giyim sektöründe %76 ve deri ve deri ürünleri sektöründe ise %61,3'tür (TCMB, 2022).

3. Moda ve Hazır Giyimde Sürdürülebilirlik

Hazır giyim sektörü hem üretim hem de tüketim aşamalarında önemli çevresel etkilere sahiptir. Ekosistem, üretim sırasında doğal kaynakların aşırı kullanımı ve tüketim sırasında atık ve kirlilikten zarar görmektedir. Ürünün yaşam döngüsü boyunca, tehlikeli kimyasallar ve kirleticiler havaya ve suya salınmaktadır. Ayrıca, bir giysinin üretimi ve bakımı çok fazla enerji tüketir. Örneğin bir kot pantolon üretmek için 400 megajul enerji gerekirken, 1500 galon su kullanılmakta ve 71 libre karbondioksit salınmaktadır. Giysi yıkama sürecindeki enerji kullanımı (%82), ürünün tüm yaşam döngüsünde tüketilen en büyük enerjidir (Bilen, 2021).

Hammaddenin tekstil ürünlerine dönüşümü esnasında en az 8000 kimyasalın kullanıldığı ve dünyada kullanılan pestisitlerin yaklaşık %25'inin organik olmayan pamuk üretiminde kullanıldığı bilinmektedir. Bu kimyasalın da çiftliklerde çalışan işçilerin sağlıklarını nasıl etkileyebileceği ortadadır. Bunun yanında sektörün karbon ayak izinin üçte ikisi ürün satın alındıktan sonra ortaya çıkmaktadır. ABD'de yaşayan ortalama bir vatandaş her yıl 31,7 kg tekstili çöpe atmaktadır (Woodside ve Fine, 2019). Bu sebeple sektör, en büyük çevre kirleticilerindedir.

Hazır giyim tedarik zincirindeki her ürün ortalama 60 kg su tüketmekte ve 45 kg suyu atık haline getirmektedir. Hazır giyim tedarik zinciri boyunca yaratılan atık miktarı da önemli bir çevresel endişe kaynağıdır. Sürdürülebilirlik girişimleri, giderleri artırdığı için ekonomik sürdürülebilirlik açısından olumsuz olarak değerlendirilebilir. Sürdürülebilirlik girişimleri ise markanın değerini ve payını artırabileceğinden işletmeye fayda sağlamaktadır (Bilen, 2021). Moda veya hazır giyim sektörü, dünyamızın evrimi üzerinde bazen göz ardı edilen önemli bir etkiye sahiptir. 2.5 trilyon dolarlık bu sektör, küresel su israfının %20'sini oluşturan dünyanın en büyük ikinci su tüketicisidir. Bir pamuklu gömleğin üretiminde 2700 litre su harcıyor ki bu da bir insanın 2,5 yılda içtiği miktardır. Tekstil sektörü küresel karbon salımlarının %10'unu oluştururken, pamuk tarımı dünyadaki tarım arazilerinin sadece %3'ünü kullanmasına rağmen böcek ilaçlarının %24'ünden ve pestisitlerin %11'inden sorumludur.

Atık açısından, tekstillerin yüzde 85'i (yılda 21 milyar ton) çöplüklere atılmaktadır. Çevresel etkisinin yanı sıra, moda sektörü emek, cinsiyet ve yoksulluk sorunlarıyla ayrılmaz bir şekilde ilişkilidir. Dünyadaki her altı kişiden biri modayla ilgili bir işte çalışmakta ve kadınlar tedarik zinciri boyunca işgücünün yüzde 80'ini oluşturmaktadır. Moda sektörü şu anda zaten büyük olan etkisinin önümüzdeki on yıllarda daha fazla büyümesi beklenmektedir. Bugün ortalama bir tüketici 2000 yılına göre %60 daha fazla giysi satın almaktadır ancak her giysi yarısı kadar uzun tutulmakta ve dolaplardaki eşyaların %40'ı hiç giyilmemektedir. 2015'te 3 milyar olan küresel orta sınıfın, 2030'da 5,4 milyar olması beklenmektedir. Sonuç olarak, orta sınıf yaşamlarını tanımlayan giysiler ve

diğer ürünlere olan talep artacaktır. Tüketim mevcut hızıyla devam ederse, 2050 yılına kadar 2000 yılındakinin üç katı kadar doğal kaynağa ihtiyaç duyulacağı da bilimsel raporlarla vurgulanmaktadır (UNECE,2018).

Sektörün sürdürülebilirliğe verdiği zarar ne yazık ki sadece çevresel değildir. Sosyal boyutta da ciddi endişeler yaratmaktadır. Çalışanların büyük bir kısmının eğitim düzeyinin oldukça düşük olduğu, genç kadın ve özellikle çocukların çok fazla çalıştırıldığı bilinmektedir. Çalışma koşulları ile ilgili olarak geçmişte de çok fazla felaket yaşanmıştır. 25 Mart 1911'de Manhattan'daki bir hazır giyim fabrikasında çıkan yangında yöneticilerin kapıları kilitlemesi ile 100'den fazla kişi can vermiştir. Hayatını kaybedenler arasında çok sayıda yaşları henüz 14'ü geçmeyen Yahudi ve İtalyan göçmen kız çocukları bulunmaktadır. Sonraki yıllarda kadın işçiler seferber olarak protestolar düzenlemişlerdir. Bu protestolar, ABD'de çocuk işçiliğın ortadan kaldırılması, asgari ücretin belirlenmesi ve bir sendikaya üye olma hakkıyla ilgili anlaşmalar da dâhil olmak üzere, tümü bugün hala yürürlükte olan önemli yasal reformların fitilini ateşlemiştir. Ancak, aradaki uzun süreye rağmen, Manhattan'daki felaket ile Bangladeş'te Rana Plaza'nın 2013'te çoğunluğu genç kadınlardan oluşan 1.134 kişiyi öldüren ve 2.500 kişiyi yaralayan çöküşü arasında bağlantılar bulunabilir (Vijayarasa & Liu, 2022).

Endüstrinin yukarıda ifade edilen karakteristik özellikleri dolayısıyla ne yazık ki SKA'ya ulaşma da yavaşlatıcı bir etkiye sahip olabileceği ortadadır. Çalışmanın bu bölümünde, moda ve hazır giyim çevresel ve sosyal boyuttaki amaçlara ne gibi zararlar verdiği açıklanmıştır.

3.1. Moda ve Hazır Giyim'in Çevresel Amaçlara Ulaşmada Yarattığı Engeller

Pamuk üretiminde aşırı su kullanımı, bunun yanında 'ıslak işleme' sürecinde de kullanılan yoğun su, işlemler sırasında kullanılan kimyasallar ve boyalar temiz su kaynaklarını tehdit etmektedir. Özellikle sentetik giysi üretiminde kullanılan 70 milyon varil atık su, içeriğindeki kurşun ve arsenik gibi tehlikeli kirleticilerle temiz su kaynaklarını kirletmektedir. Bazı araştırmalar, mikro liflerin de kıyı şeritlerindeki insan kaynaklı kirliliğın yüzde 85'ini oluşturduğunu gösterirken, diğerleri her yıl yarım milyon ton mikro lifin okyanuslara atıldığı konusunda uyarılmaktadırlar (Bandera, 2022; EPA, 2020). Bu da *Temiz Su ve Sanitasyon* başlıklı SKA Amaç 6 ve *Sudaki Yaşam* başlıklı 14. Amacın gerçekleşmeleri önünde büyük engeldir (Olofsson, 2018). Tam anlamıyla modernize edilememiş makineler ve verimsiz çalışma parametrelerinde sürekli ekipman kullanımı ile elektrik tüketimi artmaktadır. Enerji maliyeti, üretim maliyetinin yaklaşık %15 – %20'si kadardır. Polyester gibi sentetik malzemelerin üretimi özellikle enerji yoğunudur ve yüksek düzeyde CO2 emisyonuna yol açar. Bu da *Erişilebilir ve Temiz Enerji* başlıklı SKA Amaç 7'nin ve *Sorumlu Üretim ve Tüketim* başlıklı SKA Amaç 12'nin gerçekleştirilmesini zorlaştırmaktadır (Khude, 2017).

Tekstil üretimi ve moda sektörü, tüm uluslararası uçuşlar ve deniz taşımacılığının toplamından daha fazla sera gazı yaymaktadır (UNECE, 2018). Taşıma ve üretim aşamalarında oluşan zararlar, hazır giyim endüstrisinin iklim değişikliği etkisinin en görünür ve somut bileşenleridir. Giyim, moda tedarik zincirinin ve ürün yaşam döngüsünün her düzeyinde büyük bir karbon ayak izine sahiptir, ancak hammadde üretimi ve işleme gibi yukarı yönlü faaliyetler moda emisyonlarının %70'inden

sorumludur. Moda sektörü bir yılda yaklaşık 2,1 milyar ton sera gazı salmaktadır ve bu da toplam dünya emisyonlarının %4'üne tekabül etmektedir. Böylelikle İklim Eylemi başlıklı 13.Amacın gerçekleşmesi zorlaşmaktadır. Bunun yanında giysilerimizin yalnızca %15'inin geri dönüştürülmesi veya yakılmasıyla, kalan diğer büyük bir kısmı, bozulmalarının 200 yılı bulabileceği çöplüklere gitmekte ve tekstil atıkları böylece çevre felaketine yol açmaktadır (uandiglobal.org, 2021). Bu atıklar toprak kalitesini düşürmenin ve altındaki mikrobiyal popülasyonları öldürmenin yanı sıra, zirai kimyasallarla kirlenmiş akış, komşu su kaynaklarını ve toprağı kirleterek yerel biyoçeşitliliği ve insan sağlığını tehlikeye atmaktadır (Bandera, 2022). Toprak kirliliği, mahsul verimini azaltarak, üretilen gıdanın miktarını ve kalitesini engelleyerek toprak güvenliğini etkilemektedir. Toprak kirliliği aynı zamanda toprak yapısına ve organik karbon içeriğine zarar vererek, karasal alanların sel ve kuraklığa karşı direncini kırmaktadır (FAO & UNEP, 2021). Bu da *Karasal Yaşam* başlıklı SKA Amaç 15'in gerçekleşmesi önünde ciddi engeldir.

3.2. Modanın Sosyal Amaçlara Ulaşmada Yarattığı Engeller

Moda endüstrisinin çevreye vermiş olduğu zararların dışında fazla sayıda sosyal zararı da bulunmaktadır. Elbette bunun en başında çalışma koşulları gelmektedir. Söz konusu sektör çocuk işçi çalıştırma, düşük ücretler ve uzun çalışma saatleri ile ünlüdür. Bu ağır koşullar insan onurunu ve insan haklarını ihlal ederek SKA Amaç 1 *Yoksullukla Mücadele* ve Amaç 10 *Eşitsizlikleri Azaltma*'nın gerçekleşmesini zorlaştırmaktadır. 2020 yılında yapılan çalışmada moda endüstrisindeki işçilerin gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde çeşitli sömürü ve kötüye kullanıma maruz kaldıklarını ve bu durumun geçim kaynaklarını tehdit ettiğini ortaya konmuştur (Chio ve Lee, 2020).

Başka bir çalışma ise moda endüstrisinin kadınları cinsel nesnelere tasvir etmesinin cinsiyet kalıplarını pekiştirdiğini ve bunun sonuçlarının ciddi problemlere yol açabileceğini ortaya koymuştur (Bae vd., 2015). Gerçekçi olmayan güzellik standartlarını teşvik ederek kadınlara karşı ayrımcılığa neden olabilir ve Amaç 5 *Cinsiyet Eşitliği* hedefine ulaşmayı engelleyebilir. Bunun yanında sektörün çevresel etkisi ortada olmakla birlikte bunun savunmasız toplulukları orantısız şekilde etkileyebileceği ve çevresel adaletsizliğe neden olabileceği düşünülmektedir. Bu da *Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar* başlıklı SKA Amaç 16'nın başarılmasındaki çabaları azaltabilir (Chen vd., 2019).

2019 yılında yapılan bir çalışmaya göre moda ve hazır giyim endüstrisi sıklıkla kültürel öğeleri uygun bir şekilde tanımadan veya saygı göstermeden benimsemektedir. Böylece kültürel kimliklerin silinmesi tehlikesi baş gösterebilecek, kültürel zarar ve güç dengesizliklerinin sürdürülmesine neden olabilecektir (Kim vd., 2019). Bu da ne yazık ki SKA Amaç 11 *Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar* başlıklı hedefin gerçekleşmesini yavaşlatabilir.

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının gerçekleştirilmesi konusunda yapılan bunca çabaya rağmen, yukarıda da ifade edilmeye çalışıldığı gibi moda ve hazır giyim endüstrisinin mevcut gidişatı ile bu çabalara zarar verebileceği aşikârdır. Şekil 1'de moda ve hazır giyim endüstrisinin, sürdürülebilir hale gelmesi için alınabilecek çeşitli aksiyonları ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile ilişkili olduğu noktaları belirten Beş İyiler (Five Goods) çerçevesi çizilmiştir.

Beş İyiler (Five Goods)	Açıklama	Aksiyonlar ve 2030 Hedefleri	Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları
İyi Materyal	Güvenli, sağlıklı, geri dönüşüme ve yeniden kullanıma uygun materyaller kullanmak	Çevresel ayakizi daha düşük olan yenilenebilir, biyolojik parçalanabilir ve tekrar kullanılabilir materyallerin kullanımının yaygınlaştırılması	Karasal Yaşam
			Sorumlu Üretim ve Tüketim
İyi Ekonomi	Büyüyen, dögüsel, paylaşımlı ve herkese faydası olan bir ekonomi inşa etmek	Dögüsel tasarım, inovatif ve ezber bozan geliştirme gibi dögüsel iş modeli elemanlarını kullanarak sektörün özellikle atık yönetiminin iyileştirilmesi	Açlığa Son
			İnsana Yakışan İş ve Ekonomik Büyüme
			Yoksulluğa Son
			Sorumlu Üretim ve Tüketim
İyi Enerji	Yenilenebilir ve Temiz Enerji Kullanımı	Küresel emisyonları azaltarak yeryüzi sıcaklığındaki artışı 1,5 santigrat derecenin altında tutacak bilim temelli, verimli enerji teknolojilerin geliştirilmesi.	Erişilebilir ve Temiz Enerji
			Sorumlu Üretim ve Tüketim
İyi Su	Temiz ve herkesin erişebileceği su kaynaklarını korumak ve geliştirmek	Verimli su kullanımını artırmak ve su kirliliğini azaltmak	Temiz Su ve Sanitasyon
İyi Hayatlar	Adil, güvenli, kültüre saygılı ve onurlu bir hayat için, çalışma ve yaşam şartlarını garanti altına alma	Yasalarla uyumlu, şeffaf tedarik zinciri çözümleri ile sağlanmış güvenli iş ortamlarını teşvik etmek. Daha iyi ücretlerle çalışma ortamı yaratmak için markalar, tedarikçiler, kanun koyucular ve paydaşlarla işbirliği içinde olmak	Açlığa Son
			Sağlık ve Kaliteli Yaşam
			Toplumsal Cinsiyet Eşitliği
			Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar
			Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar
			Eşitsizlikleri Azaltma

Şekil 1. Moda ve Hazır Giyim Endüstrisinin SKA ile Olan İlişkinde Alabileceği Aksiyonlar

Kaynak: Fashion For Good ve William McDonough Innovation , 2020.

Şekilde de görüldüğü gibi moda ve hazır giyim sektörü gerekli tedbirler alındığı takdirde, SKA'ya ulaşmada yarattığı problemlerin en azından bir kısmını azaltmada, belki de çoğunu ortadan kaldırmada ciddi ve etkin adımlar atabilecektir. Bu noktada sektörün söz konusu amaçlara aslında hangi aşamada ve hangi derecede zarar verebilme potansiyeline sahip olduğu da Şekil 2'de belirtilmiştir.

	HAMMADDE SAĞLAMA	İŞLEME SÜRECİ	ÜRETİM SÜRECİ	PERAKENDE VE KULLANIM
Su Tüketimi 	Yüksek	Yüksek	Düşük	Çok Düşük
Karbon Salımı 	Yüksek	Çok Yüksek	Orta	Orta
Kimyasal Kullanımı 	Yüksek	Çok Yüksek	Düşük	Çok Düşük
İnsan Hakları İhlali 	Orta	Çok Yüksek	Çok Yüksek	Orta

Şekil 2. Moda ve Hazır Giyim Endüstrisinin Çevresel ve Sosyal Boyutlardaki Olası Zarar Dereceleri

Kaynak: Good Fashion Fund, 2023.

Şekilde de görüldüğü üzere özellikle işleme sürecindeki yoğun karbon salımı, kimyasal kullanımı ve insan hakları ihlalleri çok yüksek düzeydedir.

Bu noktada yapılması gereken iyileştirmeler, inovatif yenilikler ve yatırımlar önemlidir. Modern teknolojinin israf önleyici, emisyon azaltıcı, sorumlu kullanımı kolaylaştırıcı yönlerini artırarak üretim ve bertaraf sürecinin iyileştirilmesi sağlanabilir. Sosyal açıdan da gerçekleştirilebilecek projeler bulunmaktadır. Ancak söz konusu iyileştirmenin yapılması ve projelerin hayata geçirilmesi için ciddi bir finansman kaynağına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu finansal kaynak ihtiyacını daha kolay bir şekilde hayata geçirmek için var olan sürdürülebilir finans mekanizmaları devreye girmektedir. Araştırmanın bu bölümünde sürdürülebilir finansal varlıkların moda ve hazır giyim sektörünün etkilerini azaltmada nasıl finansman desteği sağlayabileceği tartışılacaktır.

4. Modanın Amaçlara Ulaşmadaki Zararlarına Karşın Sürdürülebilir Finans Mekanizmalarının Kullanımı:

2022 yılında 1,53 Trilyon Dolar gelir üreten moda ve hazır giyim endüstrisinin (Statista, 2023) 100 milyona yakın insanı istihdam ettiği bilinmektedir (ILO, 2023). Bu kadar büyük bir sektörün zararları da ne yazık ki büyüktür. Bu kadar negatif duruma ve önümüzdeki kötü tabloya rağmen umutsuz olmaya da gerek yoktur. Moda sektörünün verdiği zararı azaltmak için sürdürülebilir finans ve yeni teknolojilerin kullanımı devreye girmektedir. İkisinin birlikte hareket etmesi ile çevresel veri açıklarını kapatma ve moda endüstrisinin daha yeşil olabilmesi konusunda yol gösterici olabilecek bir tedarik zincirindeki üretim süreçlerinin verimliliğini artırmada önemli yol kat edilebileceği açıktır. Gelişen teknoloji ile birlikte bu yolda çok fazla iyileştirme yapılabilecektir.

Blokszincir teknolojisi kullanılarak üretimin her aşamasında gerçekleşen faaliyetler izlenebilmektedir. Bunun yanında Tencel kumaşın üreticisi olan Lenzing şirketinin kullandığı sürdürülebilir boyama teknolojileri de çevre kirliliğini önemli ölçüde azaltmaktadır. Optoro ve ShareCloth gibi startupları da yapay zeka, makine öğrenmesi ve diğer gelişen teknolojiler yardımıyla tekstil atık süreçlerinin dijitalleşmesi konusunda çalışmalar yapmaktadırlar (Wu, 2020). Söz konusu teknolojik yenilikler dijital ve yazılım tabanlı teknolojiler ile sermaye yoğun ve bilim odaklı teknolojiler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Dijital teknolojiler genellikle tüm gelişim aşamaları hızlı olan çözümler sunarken, sermaye

yoğun teknolojiler ise uzun Ar-Ge çalışmaları, yüksek maliyetli inovatif mühendislik ve makineleşme gerektirmektedir. Her bir kategori ile yapılabilecek iyileştirmeler Tablo 1'te sunulmaktadır.

Tablo 1. Moda Endüstrisinin Endüstrisinde Teknoloji Kullanım Alanları

TEKNOLOJİ SINIFI	KULLANIM ALANLARI		UYGULAMA ÖRNEKLERİ
Dijital ve yazılım tabanlı hafif teknolojiler	Şirket'ten Müşteri'ye İyileştirmeler (B2C)	Döngüsel iş modellerini mümkün kılacak dijital platformlar	Kiralama platformları
			İkinci el satış platformları
	Şirket'ten Şirkete İyileştirmeler (B2B)	Döngüsel iş modelleri kurup geliştirmesini mümkün kılacak uygulamalar	Etki takibi sağlama platformu
			İkinci el ürünlerini satabileceği platformlar
Sermaye yoğun, bilimsel tabanlı ağır teknolojiler	Daha az varlık yoğun, daha az bileşenli teknolojiler	Bağımsız Yenilikler	Biyo-temelli boyalar ve zararlı kimyasal içermeyen, fosil yakıttan bağımsız sabitleme
			Perflorlu bileşik ve toksik yan ürün içermeyen su geçirmezlik
	Varlık yoğun, çok bileşenli teknolojiler	Önemli altyapı değişimi gerektiren tamamen yeni sistemler	Doğada kolayca çözünebilen kumaşlar, mantar ya da bitkisel hammaddeli deri üretimi
			Geri dönüşümlü üretim

Kaynak: Fashion For Good, BCG, 2020.

Tabloda da görüldüğü üzere, sektörün verdiği zararı azaltmanın yolları bulunmaktadır. Ancak, Boston Danışma Grubu, yukarıda ifade edilen bu teknolojilerin hayata geçirilmesi ve yaygınlaşması için her yıl yaklaşık 20 ila 30 Milyar Dolarlık bir finansmanın gerçekleşmesi gerektiğini belirtmektedir (BCG, 2023). Söz konusu bu finans kaynağına ulaşıp inovatif iyileştirmeler hayata geçirildiğinde, dünya ekonomisinde önemli bir yer tutan sektör, büyük pay aldığı (%5-%10 oranında) sera gazı salımlarını, temiz su kullanım miktarını (%5-%7) ve %20'yi bulan endüstriyel su kirletme potansiyelini büyük ölçüde azaltabilecektir (Fashion For Good, 2020). Bu da 2030 yılına kadar ulaşılması hedeflenen SKA'yı başarma noktasında büyük bir adım olacaktır. Finansal kaynağa en çok ihtiyaç duyulan süreçler ise temiz ve zararsız hammadde temini, atık yönetimi, insan hakları ihlallerini engelleme aşamalarında ortaya çıkmaktadır.

Bu noktada sürdürülebilir finans mekanizmaları devreye girmektedir. Sürdürülebilir projelere yatırım yapılmasını kolaylaştırarak söz konusu iyileştirme ve düzeltmelerin hayata geçirilmesini büyük ölçüde kolaylaştıran bu mekanizmaların etkin bir şekilde kullanılması, SKA'ya ulaşılması önündeki engelleri yok edebilecektir.

Finansal hizmetlerin ve ürünlerin yatırım kararlarına çevresel, sosyal ve yönetim (ESG) faktörlerini dâhil ettiği bir yaklaşım olan sürdürülebilir finans, geleneksel finansın sadece finansal getiri ve risk

üzerinde duran anlayışının tersine finansal, sosyal ve çevresel getirilerin birleşimini dikkate alarak dar anlamdaki ortaklığın geniş anlamdaki paydaşlık modeline geçişini sağlamaktadır (Canikli, 2022). Giderek daha fazla kullanılan sürdürülebilir finansal varlıklar, SKA'ya ulaşmada hayata geçirilmesi planlanan projelerin finansmanını sağlayarak geleceğimize pozitif katkı sağlamaktadır.

Birleşmiş Milletler İklim Eylemi Sözleşmesi'nin moda sektörü bölümünde sektörün gerçekleştirmeyi taahhüt ettiği maddelerden 10. Maddede ifade edildiği gibi 2030 yılına kadar gerçekleştirilmesi gereken amaçlar hususunda finansal kurumlarla anlaşarak gerekli fonların temin edileceği ifadesi yer almaktadır (UNCCGCA, 2021). Bu noktada sürdürülebilir finansal araçlar devreye girmektedir. Hem yeşil kredilerin, hem yeşil ve sürdürülebilir tahvillerin kullanımının her geçen gün artması umut vericidir. Avrupa Yatırım Bankası'nın 2007 yılında ihraç ettiği ilk yeşil tahvilden bu yana yeşil sosyal ve sürdürülebilir tahvil piyasasının toplam değeri 2022 yılı 3. çeyreğinde yaklaşık 636 Milyar Dolarlık bir büyüklüğe ulaşmıştır (CBI, 2023). Sürdürülebilir borçlanma araçlarının günümüzde gelmiş oldukları nokta Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Sürdürülebilir Borçlanma Araçlarının Büyüklüğü (Milyar Dolar)

Milyar Dolar	2022 Yılı	Toplam Büyüklük
Yeşil Tahviller	332.5	2008.1
Sosyal Tahviller	94.2	617.0
Sürdürülebilir Tahviller	142.1	678.9
Sürdürülebilirlik Bağlantılı Tahviller	63.5	192.9

Kaynak: Climate Bond Initiative (CBI, 2023)

Tabloda da görüldüğü üzere sürdürülebilir borçlanma araçları, kayda değer bir büyüklüğe ulaşmıştır. Hazır giyim markaları da karbon salımlarını azaltma, yenilenebilir enerjiye dönüşümü destekleme, sürdürülebilir malzeme kullanımına adapte olma ve çalışma şartlarını kolaylaştırma yoluyla çevresel ve sosyal hedeflere ulaşmak için sürdürülebilir finansal araçlardan yararlanmaya başlamışlardır.

Sürdürülebilir kalkınmanın finansmanı kapsamında yararlanılan araç sadece tahviller değildir. Sürdürülebilir kredi piyasası da bu konuda proje sahiplerine büyük kolaylıklar sağlamaktadır. 2022 yılı sonu itibariyle de yeşil kredi piyasası büyüklüğü 513 Milyar Dolar'a, sosyal kredi piyasası büyüklüğü 1.278 Milyar Dolar'a ve sürdürülebilir kredi piyasası büyüklüğü ise yaklaşık 1.361 Milyar Dolar'a ulaşmıştır (GreenFinancePortal, 2023).

Söz konusu finansal araçların böyle büyüklüklere ulaşması umut verici olmakla birlikte, moda ve hazır giyim endüstrisinin de bu finansal mekanizmalarla tanıştığı ancak bazı nedenlerle hala tam anlamıyla uyum sağlayamadığı da görülmektedir. Sektörün amacından sapmış motivasyonu, sürdürülebilir finans fırsatları konusunda yeterli farkındalığın gelişmemesi, yapılaşmış bir inovasyon sürecinin olmaması, teknik uzmanlık eksikliği, fiyatlama ve dışsallıklara karşı yanlış bakış açıları ve adil olmayan bir bağımsız hareket etme davranışları sebebiyle ne yazık ki yeterince kullanılmamaktadır. Yine de bazı örnekler, hızlı hareket edilip sürdürülebilir finans mekanizmalarının sektörde yaygınlaşması sağlansa, gelecek için bir umut olabileceğini göstermektedir.

Örneğin, yeşil tahvil kullanımı ile Crédit Agricole bankası aracılığıyla 59 Milyon Dolar finansman sağlayan Prada, bu konuda ilk adımı atan moda devi, daha sonra da 90 Milyon Euro'luk başka bir anlaşma imzalamıştır (Segal, 2021). Prada, bu finansman kaynağı ile hem üretim süreçlerinde kullanılan yeni nesil ReNylon üretimini finanse etmiş, hem de uzun çalışma saatlerini düzenlemeye gitmiştir.

Moncler tarafından yapılan ve çevresel etki azaltma hedefleriyle ilişkili olan 472 Milyon Dolara kadar yeşil finansman anlaşması ve Salvatore Ferragamo tarafından yapılan 295 Milyon Dolarlık benzer bir anlaşma da doğru yönde atılmış olumlu adımlar arasında yer almaktadır (Caloiero, 2022).

2019 yılında ise The North Face, Vans, Timberland gibi çok tercih edilen markaları bünyesinde barındıran VF Group da 500 Milyon Euro tutarında yeşil tahvil ihracı gerçekleştirmiştir. Bunun yanında ünlü giyim markası Chanel de 2020 yılında 700 Milyon Dolar değerinde yeşil tahvil ihracı gerçekleştirerek 2025 yılına kadar gerçekleştirmeyi planladıkları karbon salım azaltım projelerini finanse etme yoluna gitmiştir. 300 Milyon Euro değerinde sürdürülebilir tahvil ihracını 2020 yılında yapan Burberry ise planlanandan %30 daha çok ilgi görmüştür. 500 Milyon Euro değerinde sürdürülebilir tahvil ihracı yaparak yeşil ve sosyal projelere uygun finansman sağlayan diğer bir marka da H&M Group olmuştur (Nguyen, 2022).

2022 yılında Pakistan'da PRISMA metodu uygulanarak yayınlanan bir çalışmada, bankaların yeşil finans uygulamaları aracılığı ile tekstil sektörüne fazla miktarda kaynak sağladığı ortaya konmuştur. Ancak yazarlar, moda ve hazır giyim endüstrisinde yeşil finans uygulamalarını yeterince gelişmemesi önündeki en büyük engelin yüksek işlem maliyetleri olduğunu bulgulamışlardır. Özellikle bankaları güvenilirlikleri konusunda ikna edemeyen KOBİ'ler bu kaynaklara daha da zor ulaşmaktadırlar. Yazarlara göre özellikle tekstil sektörüne daha çok yeşil finans mekanizmalarının kullanılması, ancak bu konuda KOBİ'lerin işlerinin kolaylaştırılması gerektiğini vurgulamaktadırlar (Kumar vd., 2022)

Vietnam'da sürdürülebilir kalkınma uygulamalarına adapte olmanın, tekstil üreticisi firmaların finansal performansını da istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde artırdığı ortaya konmuştur. 389 üretici firma üzerinde yapılan çalışma özellikle koşullarını iyileştirerek çalışan tatmini sağlayan firmaların finansal anlamda daha yüksek başarı sergilediğini vurgulamaktadır (Phan vd., 2020).

Moda ve hazır giyim endüstrisindeki sürdürülebilir finans uygulamalarının Bangladeş'te nasıl bir karşılık bulduğunu araştıran başka bir makaleye göre çalışma koşullarının iyileştirilmesi konusunda yararlanılan sosyal tahviller, 2016 yılında yaklaşık 345 Bin Dolarlık bir ihraç ile uygulanmaya başlanmıştır (Hossen vd., 2017). Yine Bangladeş'teki hazır giyim sektörünün sorunlarının irdelendiği bir çalışmada 2017 yılında G7 ülkeleri çalışma grubunun hazırladığı etki yatırımları raporuna atıfta bulunularak sektörde sürdürülebilir üretimi sağlamak için yeni geliştirilecek olan finansal mekanizmalara ihtiyaç duyulduğu vurgulanmıştır (Aizawa ve Tripathi, 2016).

Ülkemizde de tekstil sektörünün sürdürülebilir finans mekanizmalarından yararlanmaya başladığını gösteren örnekler bulunmaktadır. Teknik destek hibelerinden yararlanan Kadifeteks, tekstil geri dönüşümü açısından yenilikçi bir uygulama geliştirerek bu kolaylıklardan yararlanan şirketlerden

olmuştur. Geri dönüşümünün çok zor olduğu bir malzeme olan akrilik, bu finansman kaynağı ile oluşturulan teknik proses ile iplik ve kumaş üretimine yeniden kazandırılmıştır (tekstilveren.org, 2021). Bunun yanında İstanbul Hazır Giyim ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği (İHKİB)'nin 2023 yılı Ocak ayında yayınladığı ve 190 şirket üzerinden elde edilen verilerle hazırlanan rapora göre katılımcı şirketlerin %18,4'ü çevresel ve sosyal yatırımlar için yeşil krediye ihtiyaçları olduğunu belirtmişlerdir (İHKİB, 2023).

Bunun yanında yeşil göz boyama (Greenwashing) da her zaman bir risktir. Örneğin, MSCI ESG Endeksi'nde notu AA olan Boohoo Leicester'ın çalışanlarını sömürdüğü ve saat ücreti olarak sadece 3,5 Pound ücret verdiği ortaya çıkmış ve yatırımlarının insan hakları ihlalini ne kadar önlediği tartışma konusu olmuştur. Bunun yanında markaların yeşil tahvil ihraç ederek elde ettikleri finansman kaynağı ile geri dönüşüm projelerini hayata geçirdikleri bilinmektedir. Ancak geri dönüştürülmüş polyesterlerde de hala petrol türevi içeriklerin olduğu ve en sonunda yine arazi doldurmada yerini aldığı bilinmektedir. Bunlar da tam anlamıyla zararı azaltmamakta ve yeşil göz boyamaya kapı açmaktadır. Sürdürülebilir tahvil ihracı yaparak pozitif bir görünüm yaratan H&M'in aslında Bangladeş'teki nehir sularını kirlettiği ve bu nehirlerdeki biyolojik çeşitliliği yok ettiği konusunda bilgiler de bulunmaktadır (Fashion For Good, 2023).

5. Değişim İçin Çözüm Önerileri

Yukarıda da ifade edildiği gibi moda ve hazır giyim endüstrisinin çevresel ve sosyal boyutlarda SKA'ya ulaşmadaki etkisi ortada iken, bunları bertaraf etmek adına uygulamaya konulabilecek tedbirler sivil toplum kuruluşları, resmi kurumlar ve çevreciler tarafından sık sık dile getirilmektedir. Bu bölümde finansal anlamda ortaya konabilecek olası eylem planları tartışılacaktır.

Yatırımcılar ve markalar uygulanabilecek yenilikçi teknolojileri finanse etmenin getiri potansiyelini tahmin etmede ve değerlendirmede zorluk yaşayabilirler. Bu da finansal varlığın vadesi, kolay erişilebilirliği, etkisi, risk ve getirisi konusunda yeterli bilgi sunan bir çerçeve olmadığında gayet normaldir. Yenilikçi teknolojinin olası ticari getirisini, çevresel ve sosyal etkisini tam anlamıyla ortaya koyan anlaşılır ve şeffaf kılavuzların oluşturulması sürdürülebilir finans mekanizmalarının daha rahat anlaşılmasını sağlayacaktır.

Markalar da ihtiyaç duydukları destek ve finansmanı harekete geçirmek adına yenilikçilik konusunda güçlü pozisyonlar almalıdırlar. Finansal piyasalarda ortaya koyacakları değişimi savunan, anlaşılır ve net bir talep oluşturmaları gerekmektedir. Bu şekilde hayata geçirmek istedikleri yenilik ve etkileri konusunda net ve anlaşılır bir şekilde ifade edilen talepler yatırımcıda güven oluşturacaktır. Markalar, teknoloji şirketleri ile işbirliği içerisinde girdiklerinde birbirlerinin bilgi ve uzmanlıklarından yararlanarak potansiyel müşteri ve yatırımcılar karşısında finansal güvenilirlik kazanacaklardır.

Moda ve hazır giyim endüstrisinde kimyasal ürün üreticisinden taşıyıcısına, iplik üreticisinden düğme üreticisine, kullanılacak teknolojileri üreten şirketlere kadar birçok tedarikçi ile çalışılmaktadır. Zincirin her aşamasında faaliyet gösteren tedarikçilerin de kendi potansiyellerini ortaya çıkarmaları, yenilikçi teknolojilere geçmeleri ve bunun kolay finansmanı konusunda markaların yol gösterici

olmaları gerekmektedir. Eğer bir yenilik, tedarik zinciri için stratejik bir öneme sahipse ve çevresel ya da sosyal anlamda büyük iyileştirme yaratacaksa, markalar sürdürülebilir finans mekanizmalarını kullanarak tedarikçi ile satın alma ya da birleşme ilişkisi kurabilirler.

Yatırımcılar, özellikle girişim sermayeleri moda markaları ve onların teknoloji tedarikçileri ile finansman ilişkisi kurarak bilgi ve uzmanlık değişimi yapabilmektedirler. Bu ilişki ile potansiyel hedeflere ulaşmak kolaylaşarak yenilik üreten şirketler daha etkin bir şekilde desteklenebileceklerdir. Bu tür kurumsal yatırımcıların bilgi, beceri ve uzmanlıklarından yararlanmak hem markaların hem de teknoloji şirketlerinin sağlamlığını ve başarılarını arttıracaktır. Kurumsal yatırımcıların önderliğinde yeşil borsaları keşfeden şirketler, aktivistler ve etki yatırımcılarının dikkatini çekerek fonlanma noktasında farklı bir bakış açısı sağlayabileceklerdir.

Ancak sadece kurumsal yatırımcıların çabaları da bu zararı bertaraf etmede yeterli olmayabilecektir. Ticari bankaların da yeşil ve sosyal krediler konusunda markalarla müşteri ilişkisi kurmaları gerekmektedir. Bu noktada kredi pazarlaması yaparken sektörde faaliyet gösteren firmaları sürdürülebilir finansman araçlarına yönlendirerek hem farkındalık oluşturabilirler hem de bu mekanizmanın gelişmesine katkı sağlayabilirler.

Elbette yenilikçi şirketlere doğru desteğe ve finansmana ulaşmaları konusunda en büyük görevlerden birisi hiç şüphesiz kamu sektörüne ve planlayıcı kurumlara düşmektedir. Güçlü politika çerçeveleri ve mekanizmaları yaratarak sürdürülebilir finansal uygulamaları hızlandırma konusunda bu kurumların etkin rol alması gerekmektedir. Bunu yaparken de hem yatırımcılara hem de finansal desteğe ihtiyaç duyan şirketlere bilgilendirme, bilinçlenme ve finansal tercihlerini değiştirme konusunda önderlik etmeleri şarttır. Bunun yanında kamu otoritelerinin sektörde uyulması gereken kuralların çerçevesini iyi çizmeleri, faaliyet gösteren her bir firmaya bu kurallara kati bir şekilde uymaları konusunda gereken baskıyı kurmaları gerekmektedir. Etkin denetim ve gözetim mekanizmaları kurarak 2030 amaçlarına ulaşmada ortaya çıkabilecek en ufak bir pürüze yer bırakmamaları cezaların caydırıcı olması şimdiki kadar görülen tüm olumsuzlukların iyileştirilmesinde bir basamak görevi görebilecektir.

6. Sonuç

Moda ve hazır giyim endüstrisinin çevresel ve sosyal boyutlarda neden olduğu zararlar ne yazık ki 2030 yılına kadar başarmamız gereken Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) önünde ciddi engeller yaratmaktadır. Endüstrinin, hem çevreye verdiği zararların hem de sosyal boyutlarda neden olduğu problemlerin etkilerinin azaltılması için büyük miktarlarda yatırım gerekmektedir. Daha sürdürülebilir bir endüstri için sorumlu üretim ve tüketim şarttır. Bunun yanında STK'lar tarafından belirlenmiş moda endüstrisinin ulaşması gereken Beş İyiler hedeflerini gerçekleştirmek için de büyük çaba gerekmektedir. Yeni materyaller, üretim süreçleri, teknolojiler, iş modelleri ve uygun çalışma koşulları yaratabilmek adına hayata geçmesi gereken inovatif değişimlerin finansmanı konusu büyük önem taşımaktadır.

Sürdürülebilir finans mekanizmaları ve dijital teknoloji, daha yeşil ve sürdürülebilir tedarik zincirlerinin geliştirilmesinde giderek daha önemli itici güçler olacaktır. Moda endüstrisi her zaman

tasarımlarında yaratıcı, yenilikçi ve cesur olmuştur; şimdi bu özellikleri yeşil ve sürdürülebilir bir gelecek sağlamada kullanmanın zamanının geldiği düşünülmektedir. Söz konusu finansal araçlardan yeşil krediler, yeşil ve sosyal tahviller, şirketlere uygun koşullarda projelerini hayata geçirmek için kaynak sunarken, yatırımcılara da sürdürülebilir yatırımlara dâhil olma konusunda bir kolaylık sağlamaktadır. Ancak unutulmaması gereken bir şey vardır ki o da finansmanın ancak riskin iyi yönetilebildiği, getirilerin tatmin edici olduğu ve etkinin tam olarak ölçülebildiği alanlara girdiğidir. Dolayısıyla bu konularda yatırımcının tatmin edilmesi ve ihtiyaç duyduğu güvenin sağlanması şarttır.

Yeterince gelişmesi için sadece büyük şirketlerin değil, küçük ve orta düzeydeki şirketlerin de sürdürülebilir finans mekanizmaları konusunda bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Hâlihazırda geleneksel finans konularında bile az bilgiye sahip olan şirket sahip ve yöneticilerinin bu konuda bilinç kazanmaları önemlidir. Ancak yine de sorumlulukla belirtilmesi gereken bir durum vardır ki o da sürdürülebilir finans mekanizmalarının faydası büyük olmasına rağmen, üretim ve tüketimi azaltmada bir sınır koymada yeterli olamayabileceğidir. Hala Gana'da, Tanzanya'da ve Atacama Çölü'nde kullanılmamış kıyafetlerden oluşan dağların olduğu unutulmamalıdır. Sorumlu üretimin yanında sorumlu tüketimin de yer alması gerektiği ve bunun da ancak ve ancak büyük bir toplum bilinci ile gerçekleştirilebileceği açıktır. Al-Kullan-At mantığına dayalı doğrusal bir tüketim ekonomisinden, yeniden kullanma veya geri dönüştürme odaklı döngüsel ekonomiye geçiş şarttır.

Yeşil göz boyamayı engellemek için de finans çevrelerinin yatırımlarını doğrudan inovatif gelişmelere ve susuz boyama yapan ya da kesinlikle plastik içermeyen yeni nesil malzemeler üreten çığır açıcı teknolojilere ve ağır şartlar altında çalışan insanların haklarını gerçek anlamda koruma altına alan projelere yapmaları büyük önem taşımaktadır.

Moda ve hazır giyim sektörünün sürdürülebilir bir çerçeveye bürünmesinin hızlandırılması gerekmektedir. Bunun başarılması çok büyük ölçüde yeni ve ezber bozan çözümlerin geliştirilmesine, iş modellerinin geleceğe hazır hale getirilmesine bağlıdır. Ancak ne yazık ki bu geliştirmeler hala çok yavaştır. En önemli iyileştirmeler doğru ve yeterli finansmana ulaşamadığı için hala hayata geçirilememiştir. Kaybedecek zamanın olmadığı göz önüne alınarak, tedarik zincirinin her bir halkasında yer alan unsurların sürdürülebilir finans mekanizmaları konusunda bilgilendirilmesi ve ihtiyaç duyulan desteğin bu yolla ulaşılabilir olduğu noktasında ikna edilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Aizawa, M., & Tripathi, S. (2016). Beyond Rana Plaza: Next steps for the global garment industry and Bangladeshi manufacturers. *Business and Human Rights Journal*, 1(1), 145-151.
- Bae, S. Y., Rudd, N., & Bilgihan, A. (2015). Offensive advertising in the fashion industry: Sexual objectification and ethical judgments of consumers. *Journal of Global Fashion Marketing*, 6(3), 236-249.
- Bandera, G. (2022). HOW THE FASHION INDUSTRY POLLUTES OUR WATER <https://www.fairplanet.org/story/how-the-fashion-industry-pollutes-our-water/> Erişim Tarihi:25.05.2022
- Bilen, Derya. "Hazır Giyim Sektöründe Hızlı Moda Kültürünün Sürdürülebilirliğe Etkisi". Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2021.

- Caloiero, S. (2022). *Moncler: the future of feathers* (Doctoral dissertation), e NOVA – School of Business and Economics..
- Canikli, S. (2022). Sürdürülebilir finans mekanizmaları, araçları ve sürdürülebilir kalkınma ilişkisi. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 22(1), 26-39.
- Chen, Z., Wang, Y., Huang, J., & Zhang, L. (2019). Impacts of textile dyeing and finishing operations on environmental sustainability and human health: A review. *Frontiers of Environmental Science & Engineering*, 13(6), 80.
- Choi, Y., & Lee, H. (2020). The dark side of the fast fashion industry: Examining the impact of social and environmental factors on consumers' willingness to buy fast fashion products. *Sustainability*, 12(4), 1393.
- EPA (2020). "What You Should Know About Microfiber Pollution." 2020 https://www.epa.gov/sites/default/files/2020-07/documents/article_2_microfibers.pdf Erişim Tarihi : 26.05.2022
- FAO & UNEP (2021). Global assessment of soil pollution – Summary for policy makers. Rome, FAO. <https://doi.org/10.4060/cb4827en>.
- Grier, K., Mahmood, T., & Powell, B. (2023). Anti-sweatshop activism and the safety-employment tradeoff: Evidence from Bangladesh's Rana Plaza disaster. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 208, 174-190.
- Hoshen, M. S., Hasan, M. N., Hossain, S., Al Mamun, M. A., Mannan, A., & Al Mamun, A. (2017). Green financing: an emerging form of sustainable development in Bangladesh. *IOSR Journal of Business and Management*, 19(12), 24-30.
- İHKİB, (2023). Türk Hazır Giyim ve Konfeksiyon Sektörü Sürdürülebilirlik Stratejisi ve Eylem Planı, Ankara-İstanbul, Ocak 2023.
- Joy, A., Sherry Jr, J. F., Venkatesh, A., Wang, J., & Chan, R. (2012). Fast fashion, sustainability, and the ethical appeal of luxury brands. *Fashion theory*, 16(3), 273-295.
- Kalın, Z. (2017). Hızlı Moda Ürünlerine Yönelik Tutumların Satın Alma Niyetine Etkisinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin).
- Khude, P. (2017). A review on energy management in textile industry. *Innov Ener Res*, 6(169), 2.
- Kim, E., Kim, Y. K., & Choi, Y. (2019). Cultural appropriation in fashion: A conceptual approach. *Journal of the Korean Society of Fashion Design*, 19(5), 1-20.
- Kumar, L., Nadeem, F., Sloan, M., Restle-Steinert, J., Deitch, M. J., Ali Naqvi, S., ... & Sassanelli, C. (2022). Fostering green finance for sustainable development: A focus on textile and leather small medium enterprises in Pakistan. *Sustainability*, 14(19), 11908
- Nguyen, A. (2022). Sustainability-linked finance is fashion's latest trend, but will it work?. *Finance and Investment Series, Racounter Newsletters*.
- Olofsson, L. (2018). Integrating the UN Sustainable Development Goals in Sustainability Reporting: A Discourse Analysis on Value Creation in the Apparel Industry.
- Phan, T. T. H., Tran, H. X., Le, T. T., Nguyen, N., Pervan, S., & Tran, M. D. (2020). The relationship between sustainable development practices and financial performance: A case study of textile firms in Vietnam. *Sustainability*, 12(15), 5930.
- Rauturier, S. (2022). What Is Fast Fashion and Why Is It So Bad? <https://goodonyou.eco/what-is-fast-fashion/> Solene Rauturier Erişim Tarihi: 09.04.2022
- Statista Research Department. (2021). Global Apparel Market Size. Statista. <https://www.statista.com/topics/969/apparel-market-in-the-us/>

- Uandiglobal.org (2021) Sustainable Fashion and the UN Sustainable Development Goals <https://uandiglobal.org/sustainable-fashion-and-the-un-sustainable-development-goals/> Erişim Tarihi:10.05.2022
- UNECE (2018). Fashion and the SDGs: what role for the UN? https://www.unece.org/fileadmin/DAM/RCM_Website/RFS2018_Side_event_sustainable_fashion.pdf Erişim Tarihi:26.05.2022
- United Nations Climate Change Global Climate Action (UNCCGCA) (2021). Fashion Industry Charter for Climate Action, Version 5 November, 2021
- Vijayarasa, R., & Liu, M. (2022). Fast Fashion for 2030: Using the Pattern of the Sustainable Development Goals (SDGs) to Cut a More Gender-Just Fashion Sector. *Business and Human Rights Journal*, 7(1), 45-66.
- WCED (ed). 1987. *Our Common Future: The World Commission on Environment and Development*. Oxford: Oxford University Press.: Oxford.
- Woodside, A. G., & Fine, M. B. (2019). Sustainable fashion themes in luxury brand storytelling: The sustainability fashion research grid. *Journal of Global Fashion Marketing*, 10(2), 111-128.
- Wu, Phylcia. (2020). Digital technology, green finance in vogue among fashion's sustainability trendsetters., <https://www.greenbiz.com/article/digital-technology-green-finance-vogue-among-fashion-sustainability-trendsetters>
- İnternet Siteleri
- Boston Consulting Group (BCG), <https://www.bcg.com/capabilities/digital-technology-data/data-analytics>
- Climate Bond Initiative (CBI) Database. <https://www.climatebonds.net/market/data/>
- Fashion For Good. (2020). Financing the Transformation in the Fashion Industry, https://fashionforgood.com/wpcontent/uploads/2020/01/FinancingTheTransformation_Report_FINAL_Digital-1.pdf
- Green Finance Portal, <https://www.greenfinanceplatform.org/page/explore-green-finance>
- <https://www.esgtoday.com/prada-signs-e90-million-sustainability-linked-loan/>
- International Trade Council , <https://tradecouncil.org>
- International Labour Organisation, ILO, <https://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/lang—en/index.htm>
- İHKİB, İstanbul Hazır Giyim ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği, <https://www.ihkib.org.tr/tr>
- Statista DataBase, <https://www.statista.com/topics/9069/green-banking/#dossier-chapter2>
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Veri Merkezi, <https://tarimorman.gov.tr>
- Türkiye Tekstil Sanayii İşverenleri Sendikası (2021) <http://www.tekstilisveren.org.tr/haberler/yesil-duezene-gecisin-anahtari-suerdueruelebilir-finans>
- Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, www.sozluk.gov.tr
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) Veri Platformu, <https://evds2.tcmb.gov.tr>

THE INTERSECTION OF STYLE AND RESPONSIBILITY: FASHION, SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND FINANCE

Büşra UZUN*
Seda CANIKLI**

Unfortunately, the damage caused by the fashion and ready-to-wear industry in terms of environmental and social aspects creates serious obstacles in achieving the Sustainable Development Goals (SDGs) which must be accomplished by 2030. Excessive water usage in cotton production, as well as the intensive water used in the ‘wet processing’ stage, pose a threat to clean water sources along with the chemicals and dyes used during the process. In particular, the 70 million barrels of wastewater generated during synthetic clothing production pollute clean water sources with hazardous pollutants such as lead and arsenic. While some studies show that microfibers make up 85% of human-caused pollution in coastal areas, others warn that half a million tons of microfibers are dumped into the oceans each year. This is a major obstacle to the achievement of SDG 6: Clean Water and Sanitation and SDG 14: Life below Water. The production of synthetic materials such as polyester is especially energy-intensive and results in high levels of CO₂ emissions, making it difficult to achieve SDG 7: Affordable and Clean Energy and SDG 12: Responsible Consumption and Production. Fashion supply chain and product lifecycle has a large carbon footprint at every level, but upward activities like raw material production and processing account for 70% of fashion emissions. The fashion industry emits around 2.1 billion tons of greenhouse gases in a year, which corresponds to 4% of total global emissions. Thus, it becomes harder to achieve SDG 13, titled Climate Action.

The damage caused by the fashion and ready-to-wear industry is not limited to environmental dimensions. Of course, working conditions come first in this regard. The industry is known for child labor, low wages, and long working hours. These harsh conditions violate human dignity and human rights, making it difficult to achieve SDG 1 No Poverty and SDG 10 Reduced Inequalities. Promoting unrealistic beauty standards may lead to discrimination against women and hinder the achievement of Goal 5: Gender Equality. Additionally, while the industry’s environmental impact is evident, it is believed that it may disproportionately affect vulnerable communities and lead to

---

* Bachelor’s Degree Student, Yıldız Technical University, E-mail: busra.uzun@std.yildiz.edu.tr.

** Res. Ass. Dr. Yıldız Technical University, Department of Business Administration, E-mail: scanikli@yildiz.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7523-5822.

environmental injustice, which could reduce efforts to achieve SDG 16: Peace, Justice and Strong Institutions. The fashion industry often adopts cultural elements without proper recognition or respect. This poses a threat to the erasure of cultural identities and could lead to cultural harm and power imbalances. Unfortunately, this could slow down the achievement of SDG 11: Sustainable Cities and Communities.

Large amounts of investments are required to reduce the effects of the industry's damage to the environment and the problems it causes in social dimensions. Responsible production and consumption are essential for a more sustainable industry. It is crucial to finance the inventive changes that must be made in order to develop new products, manufacturing techniques, technologies, business models, and working conditions. The processes that demand the most financial resources include waste management, stopping human rights violations, and obtaining clean and safe raw materials. By facilitating investment in sustainable projects, these mechanisms greatly facilitate the implementation of these improvements and corrections, removing barriers to achieving SDGs.

At this point, sustainable financial instruments come into play. Sustainable finance is an approach where financial services and products include environmental, social, and governance (ESG) factors in investment decisions. Unlike traditional finance, which focuses only on financial returns and risks, sustainable finance enables a transition from a narrow understanding of partnership to a broad stakeholder model by taking into account the combination of financial, social, and environmental returns. The 10th article of the Fashion Industry section of the United Nations Climate Action Agreement expresses that the necessary funds will be provided by reaching an agreement with financial institutions regarding the goals that the sector has committed to achieve by 2030 (UNCCGCA, 2021). The increasing use of both green loans and green and sustainable bonds is promising. Since the issuance of the first green bond by the European Investment Bank in 2007, the total value of the green, social, and sustainable bond market has reached approximately \$636 billion by the 3rd quarter of 2022.

The development of greener and more sustainable supply chains will increasingly be fueled by sustainable finance structures and digital technology. Sustainable finance mechanisms as green loans, green and social bonds give businesses the financing they need to carry out their projects under the best circumstances while also giving investors a chance to get involved in sustainable initiatives. It should be remembered, nevertheless, that financing can only enter fields where risks are effectively controlled, returns are acceptable, and effectiveness can be adequately assessed. In order to provide the investor the confidence they need in these areas, it is crucial to satisfy their needs.